

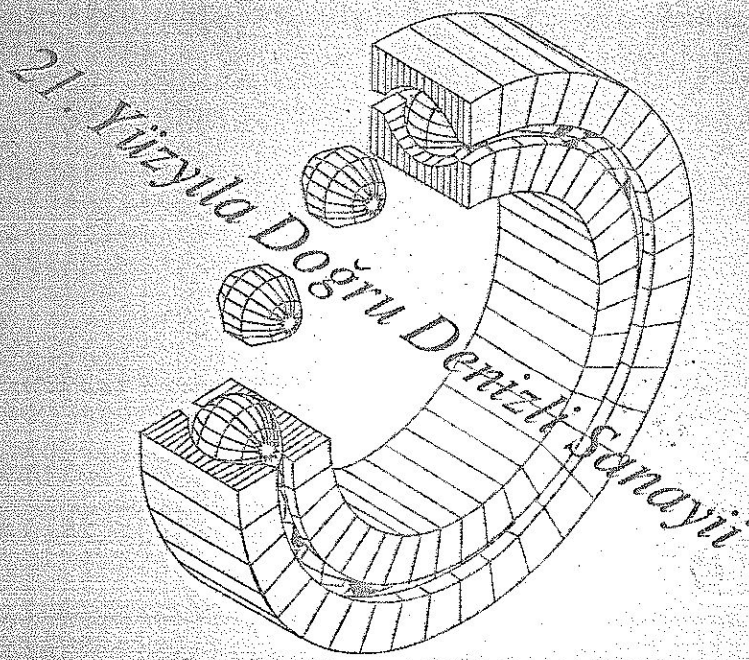

tmmob
makina mühendisleri odası

21

YÜZYILA DOĞRU DENİZLİ SANAYİİ SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER KİTABI

17-18-19 EKİM 1997 DENİZLİ

DESTEKLEYEN KURULUŞLAR

Denizli Valiliği / Denizli Belediyesi / Pamukkale Üniversitesi / Denizli Sanayi Odası / Denizli Ticaret Odası / Denizli Genç İşadamları Derneği / KOSGEB Denizli Merkez Müdürlüğü / D.I.E Denizli Bölge Müdürlüğü / Sanayi Ticaret İl Müdürlüğü / Denizli Ticaret Borsası / D.S.O. Organize San. Bölgesi Müdürlüğü

tmmob

makina mühendisleri odası

Abdulhak ÖZCAN

D. Özcan

21. YÜZYILA DOĞRU DENİZLİ SANAYİ SEMPOZYUMU

17-18-19 EKİM 1997

BİLDİRİLER

Bildiriler kitabında yer alan her türlü görüş, fikir, bilimsel sav ve alıntılar, tablo ve şekiller bildiri yazar / yazarlarına aittir. Bunlardan ötürü düzenleme kurulu sorumlu tutulamaz.

Bu kitaptan yapılacak alıntılarda kaynak göstermek zorunludur.

EDİTÖR

Cemalettin Çağdaş
Yılmaz Arslan

YAPIM

Deha Ajans Ltd. Şti.
Tel: 263 14 84

BASKI

Deha Mat Ltd. Şti.

DÜZENLEME KURULU

Ömer GÜLEKEN	MMO Başkan Vekili
Remzi ERİŞLER	MMO Bursa Şube Sekreteri
Süleyman EVCİLMEN	MMO Antalya Şube Başkanı
Tarik DEMİRAY	MMO Ankara Şube Sekreteri
Cemal GENCER	MMO Ankara Şube Y.K.Ü.
Uğurcan NAZLI	MMO Adana Şube Y.K.Ü.
T.Hikmet KARAKOÇ	MMO Eskişehir Şube Y.K.Ü.
Turhan ÖNGEN	MMO İzmir Şube Y.K.Ü.
Hasan CEBİROĞLU	MMO İstanbul Şube Bşk. Vekili
Diğer METE	MMO Edirne Şube Bşk. Vekili
Metin ALBEYOĞLU	MMO Aydın İl Temsilcisi
Selahattin SAPMAZ	MMO Muğla İl Temsilcisi
Hakkı ÖZÜTOK	MMO Fethiye İlçe Temsilcisi
Prof.Dr. Mehmet ATILGAN	MMO Denizli Şube Y.K.Ü.
Faruk İNCEOĞLU	MMO Denizli Şube Y.K.Ü.
Fatih YAŞA	MMO Denizli Şube Sekreteri
Ö. Faruk YÜKSEL	MMO Denizli Şube Saymanı
Servet TETİK	MMO Denizli Şube Y.K.Ü.
Yaşar YIKICI	MMO Denizli Şube Y.K.Ü.
Ahmet SINKİL	MMO Denizli Şube Üyesi

YÜRÜTME KURULU

Fuhuk ABALIOĞLU	M.Gülşen GÜNGÖR
İsmail ÇELİK	İnci İLGAZ
Mevlüt ÇELİKBİLEK	Erdoğan KİRİŞ
Ali DENİZ	Mehmet SARICA
Fatih DİLBAZ	Ali Rıza YAZGAN
İskender ERBİL	

SEMPOZYUM SEKRETERYASI

Fatih YAŞA
Erkin PALAMUTÇU

SEMPOZYUM YERİ

Çatalçeşme Oda Tiyatrosu
Denizli Belediyesi Meclis Salonu

DANIŞMANLAR KURULU

ABALIOĞLU Ali	ERDUYAN Tamer	MARIM Ali
ABALIOĞLU İsmet	EREN Prof. Dr. Aslan	NİZAMOĞLU İsmail
ACAR Mehmet	ERGUN Yaşar Oğuz	OKTİK Prof. Dr. Şener
ADA H. Tekin	ERHAN Ramazan	ÖNCEL Abdi
AKŞAHİN Yalçın	ERTÜRK Necati	ÖZDEMİR Mehmet
AKŞİT Prof. Dr. M. Arif	ESEN Hasan	ÖZEK Doç. Dr. Ziya
AKYÜREK Faruk	EVRAN Vedat	ÖZEKMEKÇİ Nejdet
ALTUNTAŞ Turgay	GERELİOĞLU İ. Hakkı	ÖZPINAR Doç. Dr. Yahya
ALYANAK Prof. Dr. İbrahim	GÖKALP Prof. Dr. Hüsnü Yusuf	PANAYIR İlter
ASLANOĞLU Doç. Dr. Mehmet	GÖKSU Yusuf Ziya	RENDE Prof. Dr. Hikmet
ATICI Sait	GÖKSİN Ahmet	SALGAR Gültekin Okay
ATMACA Mehmet	GÜLSÖZ Doç. Dr. Alper	SARAÇOĞLU Önder
AYDEMİR Mehmet	GÜN Yücel	ŞENEL Yavuz
AYDINLI Osman	GÜNALP Sezai	SİVRİ Esat
BAŞÇIFTÇİ Feyzullah	GÜRGÜN Ertan	SÖZKESEN Nuri
BAYSAL Ali	GÜVENAL Ali	SÜZÜK Lerman
BEŞTAŞ Tanju	HAZER Şeref	TAKIRAN Cihan
CEYLAN Yrd. Doç. Dr. Tülay	İLGERİ Süleyman	TERZİBAŞOĞLU Ali
CONTAY Gürol	KALEMCİ Nail	TOSUN İsmail
ÇELİKOK Bülent	KARABACAK	TOKER Emin
ÇETİŞLİ Prof. Dr. Halil	Doç. Dr. Rasim	TÜRKÖZ Hüseyin
ÇİZMECİ Hasan	KARAMANLI A. İhsan	ÜLKÜ Turhan
ÇOPUR Süleyman	KASAPOĞLU Kemal	ULUKAYA Halil
DEĞİRMENCİ İsmail	KATRANCI Zafer	URGANLIOĞLU Bekir
DEMİREREN İbrahim	KAYA Ramazan	USLU M. Abdulkadir
DEVELİ Hilmi	KAYNAK Mustafa	YALÇIN Cengiz
DOĞU Altan	KEÇECİ Müjdat	YAVUZ Mehmet
DURMAZ Prof. Dr. Ali	KIVANÇ Behçet	YILDIRIM Veli
DUYSAL Ömer	KOCABAĞ Durali	YUSUMUT Şah İsmail
DÜLGEROĞLU Prof. Dr. Ercan	KOCAMAZ Hasan	YÜKSEL Prof. Dr. Mehmet
ECE İsmail	KONYALIOĞLU Hilmi	ZEYTİNCİ Cüneyt
EDEM Ali	KÖSEOĞLU Cevdet	
EMİR Cahit	KUTLU R. Erhan	

Sıra	Konular	Sunanlar	Görev Yeri	Sayfa
1	Yöresel ve Bölgesel Üretim Çeşitliliği ile İlgili KOSGEB-DKGM Müdürlüğü Faaliyetleri	Ahmet SINKİL	KOSGEB	5-6
2	Yöresel ve Bölgesel Modernizasyonda KOSGEB'in Etkinlikleri ve Denizli İlindeki Uygulamalar	Ömer ELTUGAY	KOSGEB	7-22
3	Sanayi Üniversitesi İşbirliği ve AR-GE	Prof. Dr. Şener OKTİK	Muğla Üniv.	23-26
4	Gıda Sektörü KOBİ Tesviklerinde Neden Üvey Emlat Muamelesi Görmektedir.	Yusuf KOLKANAT	ARDES	27-30
5	Denizli ve Türkiye Turizminin Geleceği	Ali TERZİBAŞOĞLU	DENTUROD	31-39
6	Denizli ve Gaziantep İlleri 1996 yılı İmalat Sanayi İşyerleri Sayım Sonuçlarının Sektörel Bazda Mukayeseli Analizi	Abdi ÖNCEL	D.I.E.	40-46
7	Denizli Sanayi Hareketinde Yaşanan Sorunlar İçin Yapılan Anket Çalışması	Fatih YAŞA	MMO Denizli Şubesi	47-52
8	Denizli Kent Merkezi ve Sanayii Bölgelerinin Temel Enerji Sorunları ile Çevre-Enerji Üretim Birimlerini İlişkisi	EMMOB Elekt. Müh. Odası	Denizli Şubesi	53-59
9	Denizli İlindeki İmalat Sanayii Küçük ve Orta Boy İşyerlerinin Sektörel Göre İl, Bölge ve Türkiye Dağılımı	Ahmet PALAS - Selim ALFIN	D.I.E.	
10	Denizli İli 1994 Yılı İmalat Sanayii Makina Parkı Envanteri Anket Sonuçları	Oğuzhan AKYILDIRIM	D.I.E.	
11	Bir-Tekstil Fabrikasında Kalite Maliyet Sistemi ve Üretim Sistemine Etkileri	Emine KOÇBERBER	D.I.E.	
12	Yüksek Öğretimin Bazı Temel İlkeleri, Üniversite ve Sanayi İşbirliği	Yrd.Doç.Dr.Tibet CEBESOY	Panukkale Üniv.	60-66
13	21.Yüzyıla Doğru Denizli Sanayii'nin İhmalî yada Unutulan Rekabetin Olmaması Olmaz Şartı Sınai Mülkiyet Koruması	Arş.Görevlisi Osman KULAK	Panukkale Üniv.	67-74
14	Toplam Kalitesi İçin Toplam Kalite	Prof. Dr. H. Yusuf GÖKALP	Şişme Müh./İZMİR	75-81
15	Toplam Kalite Yönetimi ve Türkiye'ye Yönelik Başarı Şartları	Zekeriya ŞİMŞEK	KALDEM	82-86
16	Tekstil ve Konfeksiyon Sanayisinin İşçi ve Ara Eleman Sorunu	Fatih YÜCEL - Vecihi GÜRSES	Panukkale Üniv	87-103
17	Tekstil Dokuma Makineleri İçin Geliştirilen Bir Makina Yenileme Modeli	Yrd.Doç.Dr. Sabahat BAYRAK	Panukkale Üniv	104-111
18	Tekstil Dokuma Makineleri İçin Geliştirilen Bir Makina Yenileme Modeli	Yılmaz KASAPÖĞLU	BASHAD	112-121
19	Sürdürülebilir Sanayileşmede Çevre Koruma Önlemlerinin Boyutu	Öğr. Gör. Sema PALAMUTÇU	Panukkale Üniv.	122-130
20	Sanayinin Sosyal Yaşama Etkileri	Yrd.Doç.Dr. İbrahim ALYANAK	Panukkale Üniv.	131-137
21	Panukkale Üniversitesi Örneğinde Yüksek Öğretim Gençliğinin Sanayileşmeye Bakış Açısı	Yrd.Doç. Dr. Hasan TUZEN	Panukkale Üniv.	137-141
22	Organize Sanayi Bölgelerinin Kalkınmadaki Yeri	Doç.Dr. N. Orhan BAYKAN	Panukkale Üniv.	142-151
23	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yönetim ve Örgüt Problemleri	Sekülattin SAPMAZ	Panukkale Üniv.	152-159
24	İstihdam Düzeyi, İşgücü Bileşimi, Niteliği ve Bölgesel İnsan Gücü Niteliği	Ahmet ERYAŞAR-Şahin YÜCE	MMO MUĞLA	160-168
25	Geleceğin Pazarlama Stratejisi İNTERNET	Yrd.Doç.Dr. Ayşe İRMIŞ	Panukkale Üniv.	169-178
26	Esnek Uzmanlaşma Yaklaşımı Açısından Denizli Havlu Dokuma Sanayisinin Analizi	Yrd.Doç.Dr. Ferhat ERARİ	Panukkale Üniv.	179-184
27	Emeğin Örgütlenme Sendikalaşma Düzeyi	Öğr.Gör.M.E. YEŞİLYURT	Panukkale Üniv	185-190
28	Emaye Bobin Teji Üreten İmalat Endüstrileri İçin Geliştirilmiş bir MRP-II Yazılımı	Doç.Dr. Mehmet ASLANOĞLU	Uludağ Üniv	191-224
29	Denizli'nin Kentsel Gelişimi	Yrd.Doç.Dr. Sabahat BAYRAK	Panukkale Üniv	225-235
30	Denizli'deki Süt İşletmelerinin Teknik, Hijyenik ve Yönetimle İlgili Sorunları ve Gelecek için Çözüm Önerileri	Yrd.Doç.Dr.Tibet CEBESOY	Panukkale Üniv	
31	Denizli'de Nüfus Hareketleri	Arş.Gör. Çetin TAŞ	Panukkale Üniv.	236-240
32	Denizli'de Kentleşme Sorunları ve Çözümleri	Mehmet ACAR	İMO Denizli Şubesi	
33	Denizli Tekstil ve Konfeksiyon Sektöründe Dış Piyasa Rekabetini Artırıcı Faktör Olarak; Toplam Kalite Yönetimi Yaklaşımı	Yrd.Doç.Dr. Ramazan GÖKÇE	Panukkale Üniv.	241-245
34	Denizli Sanayisi ve Çevre Sorunları	Hata ÜRKMEZ	Panukkale Üniv.	246-256
35	Denizli Sanayileşmesinin Toplumsal Bir Dinamiği Olarak Girişimcilik Kültürü	Doç.Dr. Ülkü ACAR - Doç.Dr.N.Orhan BAYKAN	Panukkale Üniv.	257-260
36	Denizli Sanayinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları	Doç.Dr.Ülkü ACAR	Panukkale Üniv.	
37	Denizli Sanayinde Makina Mühendislerinin Yeri	Prof. Dr. Tevfik TATAR-Öğr. Gör. Fırat GÖKLÜBERK	Gazi Üniv.Panukkale Üniv.	261-276
38	Denizli Sanayi Odasının Organize Sanayi Bölgelerine Bakışı ve 21.Yüzyıla Doğru Hedefleri	Lezcan SÜZÜK	Denizli Çevre Meclisi	277-283
39	Denizli Mermir Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri	Prof.Dr. Feyzullah EROĞLU	Panukkale Üniv.	284-301
40	Denizli Hızlı Giyim Sanayisindeki Cad-Cam Teknolojisinin Uygulanabilirliği	Yrd.Doç.Dr. Nihat BAĞMAZ-	Panukkale Üniv.	
41	Denizli Gıda Sanayinin Genel Durumu ve 21. Yüzyılı Beklentileri	Arş.Gör.Abdulvapur ÖZCAN	Panukkale Üniv.	302-313
42	Denizli Ekonomisinde Entegre Sürdürülebilir Gelişme	Arş. Gör.Tezcan ŞEKERÇİOĞLU	Panukkale Üniv.	
		Tanju BEŞTAŞ	Panukkale Üniv	314-323
		Nihat KÖMÜRÇÜOĞLU	Organize Sanayi Bölge Md.	324-329
		Öğr. Gör.Selçuk Burak HAŞILOĞLU	Kömürcüoğlu AŞ	330-334
		Prof.Dr.Hüsnü Yusuf GÖKALP	Panukkale Üniv	335-339
		Yrd.Doç.Dr.Ramazan GÖKÇE	Panukkale Üniv	340-344
		Yrd.Doç.Dr. Tülay CEYLAN	Muğla Üniv.	345-350

DENİZLİ SANAYİ'NİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ VE SORUNLARI

Yrd. Doç. Dr. Nihat BATMAZ
Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bil. Fak.

Arş. Gör. Abdulvahap ÖZCAN
Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bil. Fak.

GİRİŞ

Başlatılan sanayileşme atılımları, 1980'li yıllara kadar ithal ikamesine dayalı ve içe dönük sanayileşme politikalarıyla sürdürülmüye çalışılmıştır. İthal ikameci sanayileşmenin 1960'lar ve 1970'lerdeki gelişimi içinde korumacılık oldukça dağınık ve çok sayıda sektörü kapsayacak şekilde uygulanmıştır.

Nütekim 1980'li yıllardan itibaren Uluslararası rekabete açılarak ihracatçı ülke olma özelliğini ekonomik ve politik parola olarak benimsemiş , başta tekstil ve konfeksiyon sektörü olmak üzere önemli gelişme göstermiştir.

Türkiye ekonomisinde köklü değişikliklerin gözlemlendiği 1980 yılından bu güne istikrarlı ve planlı bir gelişme gösteren tekstil sanayiinin toplam üretiminde önemli artışlar görülmektedir. 1994 yılında imalat sanayi üretiminin % 16.11'ini gerçekleştiren sektörün üretimi, 1995 yılında % 7.45 oranında artış göstererek 424.980 Milyar TL.sına yükselmiştir. Toplam ihracatın % 39.81'ini gerçekleştiren sektörün 1994 yılında 6.619.223 bin ABD doları olan ihracatı, 1995 yılında 8.523.549 bin ABD dolarına yükselmiştir. Bu ihracat potansiyeli ile sektör, Türkiye'nin ihracatında ilk sırada yer almaktadır.

Toplam ihracatımız içerisinde bu denli yüksek bir paya sahip olan tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde söz sahibi olan bir ilimiz vardır ki burası da Denizli'dir.

Bu çalışmamızda, Denizli'de yer olan sanayi kuruluşlarının yapısal özelliklerine ve sorunlarına yer verilecektir. Bunun tesbiti için, tarafımızdan anket soruları hazırlanarak bizzat sanayicilerimizle yüz yüze görüşerek karşılıklı soru cevap şeklinde olmuştur. Yine anket soruları hazırlanırken sanayi ile iştikâl eden tek sektör ve büyük ölçekli sektörler değil tüm sektörleri kapsayan bir anket uygulaması yapılmıştır. Yine açıklık getirilmeye çalışılan diğer bir konu ise Türk sanayinin yapısal sorunları ile Denizli sanayiinin yapısal sorunları arasında bir benzerlik olup olmadığının analizini yapmak. Bu çalışmamızın sonuç bölümünde ise Denizli sanayiinin yapısal sorunlarına ve özelliklerine ilişkin şimdiden alınması gereken tedbirler hakkında önerilere yer verilmiştir.

1. ÜLKEMİZDE GENEL OLARAK SANAYİLEŞME SÜRECİ

Günümüzde, ekonomik bir olgu olmasının yanında sosyo-kültürel değişimlerin dinamiğini de içine alan sanayileşme, gelişmekte olan ülke ekonomilerinin kalkınabilmeleri için genel kabul görmektedir (Açma , 1991, s. 4).

Sektörel açıdan sanayileşme kavramı tanımlanacak olursa, ikincil sektörün diğer sektörler aleyhine ge-

leşme kaydetmesidir. Teknolojik açıdan bu kavramın tanımlanması ise, sanayileşmeyi özgünlükten ve belirsizlikten uzaklaştırmaktadır (Şahin, 1995, s. 275). Bir başka açıdan ise sanayileşme kavramı dar ve geniş anlamda olmak üzere ele alınabilmektedir. Dar anlamda sanayileşme, üretimde makina kullanımının artması yada milli gelir içerisinde sanayi kesimi payının artması şeklinde tanımlanabilmektedir. Geniş anlamda sanayileşme ise, Sanayileşme Devrimi ile başlayan 18. ve 19. yüzyıllarda ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlardaki değişimleri kapsayan bir süreç olarak ifade edilebilmektedir. Ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlardaki değişimlerin yanısıra bu alanlarda ortaya çıkan sorunlar da bu sürece dahil edilmektedir (Ekon.Ans. , Mill. Yay, 1991, s.287-288).

Sanayileşme ile kalkınmanın eş anlamlı olarak ele alındığı çağımızda, ekonomik büyüme ve yapısal değişimin birlikte tamamlanabilmesi ancak sanayinin ileri bir düzeye çıkarılması ile mümkün olabilmektedir (Karaalp, 1994, s. 138).

1980 sonrası sanayi yapısının çeşitli açılardan değiştirilmesi yeni koşullara ve politikalara uyumun sağlanması ve zaman içinde farklı bir nitelik kazanması amaçlandığı için sanayileşme sürecini 1980 öncesi ve sonrası şeklinde incelemek izlenen politikaların daha açık bir şekilde incelenmesine ve karşılaştırılmasına imkan verebilecek niteliktedir.

1.1. 1980 Öncesi Sanayileşme Süreci

Yeni Türkiye Cumhuriyeti; kurulduğu yıllarda dışa bağımlı ve açık, tarıma dayalı fakir bir ülke özelliği taşımaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kalıntısı üzerine inşa edilen milli kalkınma, milli sanayi kurma politikalarını engelleyen yarı sömürge niteliğine sahip olan bu yapı, imparatorluğun son yıllarının kalıntısı olan kurumları da ortadan kaldıramamıştır. Bu dönemde sömürge devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na zorla dikte ettirdiği dışa açık serbest piyasa ekonomisi varlığını sürdürmektedir. Bu dışa açıklık sanayileşme üzerinde olumsuz etki yaratmaya devam etmektedir. Yukarıda belirtilen olumsuz özelliklere olan bir ülke ekonomisinin sanayileşme devrimini tamamlamış ülke ekonomileri ile rekabeti sözkonusu olamazdı (Karaalp, 1994, s.140-141). Bu olumsuz özelliklerden kurtularak kalkınma ve sanayileşme hareketini başlatabilmesi için yeni arayışlar içindeki Türkiye Cumhuriyeti'ndeki ilk sanayileşme hareketi olarak 17 şubat - 4 Mart 1923 İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Kongrenin açılışında Atatürk'ün şu sözleri günümüze kadar süregelen sanayileşme sürecinin temel hareket noktası olmuştur. Atatürk bu kongrede "Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar iktisadi zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler kalıcı olmaz, az zamanda söner. Bu nedenle, en kuvvetli, en parlak zaferlerimizin daha temin edebileceği faydalı sonuçları temin etmek için iktisadi hayatımızın, iktisadi egemenliğimizin sağlanması, kuvvetlendirilmesi zorunludur. Yeni Türkiye'mizi layık olduğu mertebeye çıkarmak için vakit geçirmeden iktisadi hayatımıza önem vermek zorundayız."

Kongrede alınan kararlar doğrultusunda, öncelik görevinin verilmesi ve özel sektörün yetersiz olduğu alanlarda bu açığın devlet tarafından giderilmesi benimsenmiştir. Bu amaçla 1924 yılında İş Bankası, 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuş ve özel sektörün teşvik edilmesi amacıyla Teşvik-i Sanayi Kanunu kabul edilmiştir. 1929-1931 Dünya Ekonomik Krizi Türkiye'nin sanayileşme hareketini frenlemiş ve başlangıçta benimsenen politikaların değişmesine neden olmuştur. Bu değişimde kalkınma sürecinde özel sektörün beklenen değişimi sağlayamaması da etkili olmuştur. 1933 yılından sonra Atatürk Türkiye'nin kalkınması bakımından özel sektöre nazaran daha büyük finansal kaynaklara sahip olan devlet yatırımlarına ağırlık verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte savaş süresince önemli bir sanayileşme hareketi olmamıştır. 1945-1949 yılları arasında ise özellikle devletin yerine özel teşebbüsün yeni yatırımlar yaptığı görülmektedir. 1950'lerden sonra çok partili demokratik hayata geçişle birlikte sanayileşme politikaları mevcut siyasi iktidarın siyasi görüşleri doğrultusunda olmuştur. 1950-1960 dönemini içeren bu dönemde mevcut siyasi iktidar ekonomide özel sektörün etkin olacağını ifade etmiş olmasına karşın devletin ekonomideki ağırlığı azalmamıştır. 1960'lardan sonra Türkiye Ekonomisi önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Planlı dönemle birlikte ülke kendi kendine yeterlilikten, sınavi mamul ihraç eden hale gelmiş, tarıma dayalı az gelişmiş ülke hüviyetinden çıkıp endüstrileşen gelişmekte olan ülkeler kategorisine girmiştir (Başol, 1983, s. 112-113).

1.2. 1980 Sonrası Sanayileşme Süreci

1980'lerin başlarında Türkiye Sanayileşme konusunda istediği tercihleri yapabilecek bir konumda değildi. Diğer bir ifade ile 1980'lerin başında ve hatta 1980'li yıllar boyunca Türkiye; sanayileşme konusunda nokta şerhlerin kendisine empoze ettiği politikaları uygulama mecburiyetinde kalmıştır.

- 1980'lerde Türkiye'nin sanayileşme konusunda karşı karşıya olduğu politika sınırlamaları;
- 1980'li yıllarda Türkiye'nin üç rakamlı bir enflasyon baskısı altında olması ve stabilizasyon gereği,
 - 1980'li yıllarda Türkiye'nin çok ağır bir dış ödemeler dengesi ile karşı karşıya kalması ve dışa açılma gereği,
 - Sanayi dışı sektörleri geliştirme gereğidir (Türkkan, 1992, s.54-64).

Türk ekonomisinin 1980 sonrası iktisat felsefesinde, iktisadi politikasında ve iktisadi düşüncesinde önemli değişimler meydana getiren yeni anlayış ithal ithal ikameci sanayileşme stratejisinin yerine ihracata dönük sanayileşme stratejisinin bu dönemde benimsenmeye başlanmış olmasıdır. 1980 sonrası Türkiye sınıai mamul ihraç ederek dışa açılma stratejisini uygulamıştır. Bu dönemde sınıai mamul ihracatı hızla artmış ve ihracatta sanayinin payı büyümüştür. Bu olumlu değişimlere rağmen, Türk ekonomisi güçlü bir sanayi stratejisi ile kendine edinilmiş bir sınıai mamul ihracatı politikasına sahip olamamıştır (Kılavuz, 1993, s.69). 1980 sonrasında sanayileşmede meydana gelen gelişme bu dönemde benimsenen sanayileşme stratejisi çerçevesinde ihracatın özendirilmesi ve buna bağlı olarak kapasite kullanımındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

2 .TÜRK SANAYİNİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ VE SORUNLARI

Türkiye'nin sanayileşme süreci genel olarak incelendikten sonra Türk sanayinin mevcut yapısal özellikleri ve karşılaştığı sorunlar incelenmeye çalışılacaktır.

Türk sanayinin genel olarak yapısal özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Türk sanayi 1980 öncesi ithal ikameci sanayileşme stratejisine sahip iken, 1980 sonrasında ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ile birlikte liberal bir yapıya kavuşmuştur (DPT, İzmir Ykt. Kong., 1993, s.5-6).
- Sanayide ağırlık olarak devlet sektörünün bulunmasına karşılık özel sektör de kamu sektörü ile birlikte faaliyette bulunmaktadır (Başol, 1983, s. 117). Bu da karma ekonomik yapının sanayi sektöründe de var olduğunu göstermektedir.
- Sanayide küçük ve büyük ölçekli işletmelerin bir arada faaliyette bulunmalarına karşın, küçük ölçekli işletmelerin payının ağırlıklı olduğu görülmektedir (Şahin, 1995, s.116-281).
- Türk sanayinin imalat alt sektörleri işyeri sayısı, katma değer ve satış hasılatı kriterleri baz alınarak incelendiğinde; gıda-içki-tütün, tekstil, kimya-petrol ürünleri-kauçuk-plastik, metal ana sanayi ve metal eşya-makina, teçhizat-ulaştırma araçları sanayinin alt sektörler olarak yoğunlaştığı gözlenmektedir (Şahin, 1995, s.285).
- Türk sanayinde teknoloji ile bağımlılık 1989 yılına kadar artan bir oranda trend izlerken bu trend 1990-1993 döneminde düşüş göstermiştir. Ancak bu düşüşü teknoloji ile bağımlılığın azaldığı yönünde değerlendirmek yanlış olabilmektedir. Düşüşün nedeni dış ticaret hacmindeki gerilemeden kaynaklanmaktadır (Şahin, 1995, s. 297-298).

Türk sanayinin gelişme sürecinde yapılan değişmelerin niteliği, kapsamı ve sonuçları sistematik bir biçimde tahlil edildiğinde sanayinin karşılaştığı sorunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Başol, 1995, s.116)

- Yeter büyüklükte iç ve dış pazar bulunamamasından kaynaklanan ölçek ekonomilerinden yararlanamama,
- Teknolojik birikim ve eğitim yetersizliği,

- Dış ödemeler dengesi açıklarının yarattığı sorunlar,
- Gelişmiş ülkelerin uyguladığı politikaların ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri,
- Altyapı noksanlığı,
- Sermaye azlığı,
- Enerji fiyatlarının yüksekliği,
- Ulaştırma giderlerinin maliyetinin yüksekliği,
- Kredi veren kuruluşların yetersizliği,
- Hükümetlerin kur ve fiyat politikaları,
- Vergiler ve sosyal mevzuat,
- İş ve işçi verimliliğinin düşüklüğü,
- Bürokrasi,
- Kaliteli mamul üretemeden kaynaklanan dış pazarda rekabet güçlüğü,
- Araştırma-geliştirme faaliyetlerinin gelişmiş ülkelere nazaran yetersiz olması,
- Özellikle küçük ölçekli işletmelerde modern işletmecilik anlayışının oluşmaması.

3 . DENİZLİ SANAYİNİN SANAYİLEŞME SÜRECİ

Türkiye'nin sanayileşme süreci, yapısal özellikleri ve sorunları ele alındıktan sonra çalışmanın asıl konusu olan Denizli'de sanayileşmenin yapısal özelliklerine geçmeden önce, bölgedeki sanayileşmenin tarihine kısaca bakmak mevcut durumun değerlendirilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Günümüzden yaklaşık 2000 yıl öncesine dayanan yün dokumacılığı ile Denizli, o zaman tekstil merkezi durumundadır. Yörenin tekstil merkezi olma özelliği Cumhuriyet dönemi öncesi Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında denizli'de 1927 sayımına göre daha çok dokuma ve tarıma dayalı sanayi tesisi bulunmaktadır. 10 ve daha fazla işçi çalıştıran tesis sayısı 29'dur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Denizli'de sanayi açısından pek bir ilerleme kaydedilememiştir. Bunun en önemli nedeni ise savaştan çıkan ülkenin kaynaklarının yetersiz olması ve dışa açık liberal bir politika izlenmemesidir. 1930'lu yıllardan itibaren ekonomide devletin ağırlığının yeniden hissedilmeye başlaması ile ülke kalkınmasında kamu yatırımlarının önemi artmıştır. Söz konusu yatırımlarda Denizli sanayi yeterli bir pay almamıştır. Buna rağmen Denizli sanayi genel bir toparlanma evresine girmiş, ev tipi üretimden atölye tipi üretime geçilmeye başlanmıştır. Ancak bu toparlanma döneminde başgösteren hammadde darboğazı ve uygulanan vergileme politikaları sanayileşmeyi sekteye uğratmıştır. 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan bu dönemde Denizli'deki dokuma sanayi kuruluşlarının hiçbirinin yararlanamadığı dikkat çekicidir.

1950'li yıllardan itibaren çok partili demokratik hayata geçilmesiyle ekonomik faaliyetler iktidardaki siyasi partinin görüşleri doğrultusunda şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde Denizli'de kurulan Sümerbank Bez Fabrikası sayesinde ilin dokumacılık potansiyeli genişlerken, fabrika ile rekabet edemeyen el dokumacılığı sekteye uğramıştır. Özel sektörün teşvik edilmesi ve özendirilmesi ile planlı kalkınma ve sanayileşmenin başladığı 1963'de Denizli'de de gelişmeler görülmüştür. Bu dönemde 1 çırçır, 1 gıda, 1 deri işleme, 2 dokuma ve boya ile 2 kiremit olmak üzere 7 sanayi kuruluşu faaliyete geçmiştir. Denizli'deki Dokuma Sanayinin alt yapısı da bu dönemde yapısal bir değişme göstermiştir. II. Plan döneminde dikkat çekici bir gelişme gösteren Denizli'de ilk defa Oluklu Mukavva, plastik eşya, Metal Ana Sanayi ürünleri alanlarında tesisler kurulmuştur. III. plan dönemine gelindiğinde en önemli gelişme, Denizli'nin kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınmasıyla yatırımların özellikle de sanayi yatırımlarının artmış olmasıdır. Bu dönemde 30 sanayi kuruluşu faaliyete geçmiştir. Asıl gelişme gösteren alt sektör ise Metal Eşya Sanayi olmuştur. IV. plan döneminde ise Sosyo- Ekonomik bunalım plan hedeflerinin gerçekleştirilmesini büyük ölçüde engellese de, bu dönem içinde alınan 24 Ocak Kararları çerçevesinde sanayileşme ve sanayi ürünleri ihracatının teşvikine dair alınan karar doğrultusunda Denizli sanayi de bir önceki dönemde olduğu gibi gelişmesini aynen sürdürmüştür. Yine bu dönemde 35 sanayi tesisi faaliyete geçmiştir. V. Beşyillik plan döneminde ise dokuma sanayinin teşvik edilmesi ile birlikte Denizli Sanayinde bir patlama yaşanmıştır. Söz konusu dönemde 60 yeni fabrika üretime başlamıştır. VI. plan döneminde ise, 1992-1993 yıllarında Denizli'de 11 yeni fabrikanın üretime geçtiği bunlarda ise ağırlığın doku-

ma, giyim, deri sanayi ve metal eşya sanayi olduğu göze çarpmaktadır (Mutluer , 1995, s. 10-38).

Şimdi, denizli Sanayinin, Sanayileşme süreci ile birlikte kazanmış olduğu yapısal özellikler belirlendikten sonra yapılan anketlerin değerlendirilmesiyle birlikte Denizli Sanayinin sorunları incelenecektir.

4. DENİZLİ SANAYİ KURULUŞLARININ YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Kendi imkanları ile gelişmesi ile Türkiye'de model olarak gösterilen Denizli, ekonomik faaliyetler bakımından iller arasında ilk 13, sanayi bakımından ise ilk 9 il arasında yer almaktadır. Denizli sanayi, küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. İmalat sanayi bakımından Türkiye genelinde % 1'in üzerinde bir paya sahiptir. Ekonomik faaliyetler sonucu Denizli'de yaratılan katma değer % 31'i sanayi sektöründen kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin en büyük 500 firmasından 8'i Denizli'dedir (Denizli San. Od., 1995, s.1-5).

Denizli sanayinde tekstil sektörüne doğru paralel bir gidişatın olduğu göze çarpmaktadır. Diğer sektörlerde faaliyet gösteren firmaların ilave yeni yatırım olarak kendi iş alanını bırakarak tekstil sektörüne yeni sabit sermaye yatırımı yaptıkları görülmektedir. Yatırımlar genellikle küçük sermayeler ve küçük kapasitelerle yapılmakta ve dış pazarlama yapan büyük üreticilere fason olarak mamul üretmektedirler (Denizli Tic. Od., 1996, s.56-58).

Bugünkü Denizli'nin ekonomik yapısında ilk göze çarpan sanayinin istihdam yaratıcı, dış satıma dönük güçlü bir üretim yapısına sahip nitelikler kazandığı yönündedir (DTO, 1995, s.99). Denizli sanayinin bugünkü ithalatı yatırım malları ve teknolojiye ibarettir. Denizli'nin ithalat ve ihracatına bakıldığında büyük oranda sanayinin katkısıyla ihracatın ithalatın üzerinde seyrettiği gözlenmektedir (DTO, 1994, s. 76).

Denizli sanayi kuruluş alanı bakımından genellikle geniş kapalı alana sahip olmakla birlikte, küçük alanlar üzerinde sanayi tesislerinin mevcut olduğu görülmektedir. Ancak bu küçük alanlara kurulu tesisler daha önceki yıllarda kurulmuştur. Kuruluş alanı bakımından incelendiğinde Denizli sanayinin genellikle büyük ölçekli işletmeler olduğu tesbit edilmektedir. Denizli'de yer alan sanayi kuruluşlarının büyük bir bölümünün üretim ünitelerinin yanısıra bazı ek ünitelere de sahip oldukları görülmektedir. Denizli'deki sanayi kuruluşlarının çevirici gücü gözden geçirildiğinde işyerlerinin önemli bir bölümünün 200 BG den az çevirici güce sahip oldukları gözlenmektedir. Denizli sanayinde sektörler yaratılan katma değer 1973'den bu yana gösterdiği gelişme incelendiğinde;

1973 yılında Denizli ilinde 10 ve daha fazla işçi çalıştıran sanayi tesislerinin toplam katma değer üretimleri 180 milyon TL'nin üzerindedir. Bunun % 76,7'si dokuma sektörü tarafından üretilmiştir. Söz konusu yılda gıda sektöründe üretilen katma değer oranı % 8,5, metal eşya sektöründe % 5,6'dır. 1981 yılı incelendiğinde ise, katma değerinin değeri 7 milyar TL'dir. İlgili yılda, dokuma sektörünün katma değer üretimi 1973 yılına göre miktar olarak artmakla birlikte diğer sektörlerdeki gelişmelerle nisbi olarak % 47,5'e gerilediği görülmektedir. Buna karşılık metal eşya sektöründe meydana gelen katma değer üretim artışı ile bu sektörün katma değer üretim payı ise % 6,6'dır. 1989 yılı toplam katma değer üretimi 300 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Bu dönemde dokuma sektörü % 37,6'lık bir paya sahiptir. Metal eşya sanayinin katma değer payı ise % 17,6'dır. Sonuç olarak incelenen dönemlerde dokuma sektörü hızlı bir büyüme göstermiştir. Özellikle de metal eşya ve metal ana sanayi sektörlerinde dönemler boyunca belirgin bir katma değer üretim artışı gözlenmiştir (Mutluer , 1995, s. 158-178).

Denizli sanayinin mevcut yapısal özellikleri ile sektörün karşı karşıya bulunduğu sorunların daha somut bir şekilde ortaya koyulabilmesi amacıyla 44 sanayi kuruluşunda yapılan anket değerlendirmesi sonuçları aşağıda incelenmeye çalışılacaktır.

4.1. Denizli İlindeki İşyerlerinin Hukuki Durumları

Anket verilerine göre, Denizli'deki sanayi kuruluşlarının % 67'si Anonim şirket, % 29 Limited şirket, % 2'si Kollektif şirket, % 22'si benzer statü ile şirket şeklinde kurulmuştur. Firmaların daha çok sermaye şirketleri şeklinde kuruldukları gözlenmektedir. Bunun nedeni ise, sermaye şirketlerinin devlet teşvik ve kredilerinden daha fazla yararlanabilmeleri ve sermaye piyasalarında daha kolay faaliyet göstermeleri olabilir.

4.2. İşyeri Sahibi yada Sahiplerinin Öğrenim Durumu

Araştırmaya katılan firmalarda, firma sahip yada sahiplerinin % 44'ünün üniversite mezunu, % 25'i lise mezunu, % 10'u ortaokul mezunu, % 21'inin ilköğretim mezunu oldukları tespit edilmiştir. Firma sahiplerinin % 44'ünün bir üniversite mezunu olması Denizli için bir avantajdır. Bu üniversite mezunu firma sahipleri, hızla globalleşen dünyamızda ve gelişen teknoloji karşısında durumsallık yaklaşımı çerçevesinde çağdaş işletmecilik bilgilerini daha kolay bir biçimde uygulayabilmektedir.

4.3. Kuruluş Aşamasındaki İlk Sermayenin Temini

Anket verilerine göre, firmaların ilk kuruluş sermayelerinin % 69'unu ticarettten, % 11'ini kredi, % 2'si çiftçilik, % 18'i benzer şekilde temin ettikleri görülmektedir. Bu da göstermektedir ki, firma sahipleri ticari faaliyetleri sonucu sahip oldukları birikimlerini daha sonra bu sahada birinci derecede sermaye kaynağı olarak kullanmışlardır.

4.4. İşyerinin Denizli'nin Bu Bölgesinde Kurulmasının Nedeni

Kuruluş yeri faktörleri belli bölgelerde sanayi faaliyetlerinin yığılmasına neden olan faktörlerdir. Anket verilerine göre, sanayi kuruluşlarının Denizli'nin bu bölgesinde kurulmasını etkileyen birinci faktör % 47 ile organize sanayi bölgesi olmasıdır. Nitekim, anket uygulanan 44 sanayi kuruluşunun % 14'ü bölgede alt yapının varlığı, % 11'i diğer sanayi kollarına yakınlık, % 5'i karayoluna yakınlık, % 3'ü hammaddeye yakınlık ve ucuz arsa temini, % 8'i ise diğer faktörlerden dolayı bu bölgeyi tercih etmişlerdir. Anket sonucunda görülmektedir ki firmaların yarısı kuruluş yeri olarak organize sanayi bölgesini seçmişlerdir. Organize sanayi bölgesi sanayi kuruluşlarının en az maliyetler en çok kar elde etmek için aradığı niteliklere sahip olması ve bu alanların fiziksel yapılarının da aranılana uygun olması firmaların bu bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

4.5. İşyerinde Bulunan Alt Ünitelerin Varlığı

Araştırmaya katılan firmaların % 15'i yönetim, % 14'ü kalite kontrol, % 12 ithalat-ihracat, % 12 pazarlama, % 14 personel, % 13 muhasebe, % 11 hammadde, % 7 araştırma-geliştirme ve % 2'si halkla ilişkiler birimlerine sahiptir. Ankete katılan firmalar araştırma-geliştirme ve halkla ilişkiler birimleri dışındaki alt ünitelerde örgütlenmelerini tanımlamışlardır. Ancak, sanayi kuruluşlarının gelişmesine daha fazla katkı sağlayacak ve daha fazla kitleye açılma imkanı sağlayacak araştırma-geliştirme halkla ilişkiler gibi birimler sanayi kuruluşlarının çok azında bulunmaktadır. Gelişmiş ülke firmalarının bütçelerinin % 10'unu araştırma-geliştirme faaliyetlerine ayırdıkları düşünüldüğünde, gümrük birliğine katılmakla birlikte artan rekabet ortamında Denizli'deki firmalarda bu faaliyetlere fazla yer verilmesi bir dezavantaj olarak görülmektedir.

4.6. İşyerinde Kullanılan Makina ve Teçhizatın Temini

Anket verilerine göre, işyerlerinde kullanılan makina ve teçhizatın % 61'i ithal iken, % 39'u yerlidir. Bu oranlar gösteriyor ki Denizli'deki firmaların makina ve teçhizat bakımından dışa bağımlılıklar sürmektedir. Bu bağımlılığın yoğunlaştığı ülkeler ise Almanya, İtalya ve İsviçre'dir. Denizli için belirtilen bu ba-

ğimlilik günümüz Türk sanayinin de temel sorunlarından biridir.

4.7. İşletmede Üretilen Ürünlerin Satıldığı Alan

Araştırmaya katılan firmaların, işletmelerinde ürettikleri ürünlerinin % 48'ini yurtdışı pazarlarda, % 52'sini ise yurtiçi pazarlarda sattıkları görülmektedir. Dış pazar payının % 48 oluşu, Denizli sanayi ihracatının yüksek olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin ihracatında Denizli'nin payının % 20'ler civarında olması bu olguyu desteklemektedir.

4.8. Müşterilerin Dağılımı

Anket verilerine göre, firmaların ürettikleri ürünlerin müşterilerinin % 38'ini tüccar, % 22'sini diğer sanayi kuruluşları, % 18'ini bayi, % 17'sini doğrudan tüketici, % 5'inin ise diğer müşterilerden oluştuğu görülmektedir. Firmaların ürettikleri ürünlerin müşterilerinin büyük bir kısmını toptancılar oluştururken diğer büyük bir kısmını ise üretim sürecinde bu ürünleri ara girdi olarak kullanan diğer sanayi kuruluşları oluşturmaktadır.

4.9. Piyasa Araştırması

Anket verilerine göre firmaların % 85'i piyasa araştırması yapmaktadır. Piyasa araştırması % 44'ü pazarlama aşamasında, % 30'u ürün geliştirme aşamasında, % 26'sı ürün aşamasında görülmektedir.

Denizli sanayisine bakıldığında ağırlıklı olarak KOBİ'lerden oluştuğu görülmektedir. genel olarak KOBİ'lerin pazarlama sorunlarından biri de pazarlama araçlarından yeterince yararlanamaması ve geleceğe dönük piyasa araştırmaları yapılmamasıdır. Bunun da sebebi, firmalara ayrı bir yük getirmelerinden dolayıdır. Modern pazarlama anlayışı çerçevesinde piyasa araştırmaları nihai ürün sonrası pazara sunumdan sonra değil, piyasa araştırmalarının "üretimden önce" yapılması gerekliliğidir. Pazarlama araştırmaları ürün tasarım aşamasında yapılırsa tüketicinin zevk ve tercihlerindeki değişikliklere ürün pazara sunulmadan önce cevap verilebilecektir. Tasarım aşamasında piyasa araştırması sonuçları daha çabuk ve esnek olarak değerlendirilecek değişiklikler zamanında karşılanacaktır. Bu da firmaya zaman kazandıracak ve ürünlerin satılmamasından kaynaklanacak maliyetleri ortadan kaldıracaktır.

Denizli'deki firmaların piyasa araştırmalarının % 44'lük bir oranla pazarlama aşamasında yapılması zaman kaybı ve maliyet olarak firmaya yansıyacaktır. Tüketicilerin zevk ve tercihlerine uygun olarak mal ve hizmet sunulmaması ve bu değişimlere cevap verilecek esneklik ortadan kalkınca müşterilerin önemsenmediği noktaya gelinecek. Bu durumda modern pazarlama anlayışı çerçevesinde firmaları olumsuz yönde etkileyecektir. Bu sebeple piyasa araştırmalarının öncelikle yeni ürün tasarımında yapılması gereklidir. Böylece değişiklikler ürün piyasaya çıkmadan önce üretim aşamasında yapılmış olunacaktır.

4.10. Yenilik Çalışmaları

Pazarlama stratejileri çerçevesinde en riskli olan strateji yeni ürün yeni pazar stratejisidir. Firmalar için yeni ürüne yönelmek çok masraflı ve riskli olmaktadır. Bu risklerin ortadan kaldırılması yada en aza indirilmesi için yeni ürün aşamasına geçmeden mevcut ürünlerde iyileştirme yapılmasıdır. Böylece yeni ürün üretmenin işletmeye getireceği finansal yükten yeni üretim hattından gerekli araç ve teçhizatı vb. birçok ek masraflardan kaçınılmış olacaktır. denizli'deki işletmelerde mevcut ürünlerde iyileştirmenin % 48 oranında yapılması bu bakımdan uygulanan etkin bir stratejidir. Ancak ürün geliştirme ihtiyaçlara cevap vermiyorsa bu yeni ürünün üretilmesinden kaçınılmazsa yeni bir üretim sistemi araştırılıp yeni ürün üretimine geçilmelidir. Bu çalışmamızda % 20 olarak ikinci sırada uygulanması rasyonel bir davranıştır. Ürün farklılaştırmada; mevcut ürünlerde iyileştirme etkin bir sonuç vermezse yeni bir üretim sisteminin araştırılması da imkansızsa bu açıdan ürün farklılaştırılması pazarlama açısından etkili bir stratejidir. rekabet avantajı sağlar.

4.11. Hammadde Temini

Denizli'deki sanayi kuruluşları hammaddeyi çeşitli yollardan sağlamaktadır. Ankete katılan firmaların % 44'ü yerli özel sektörden , % 17'si KYT'lerden % 17'si kendi ithalatı, % 15'i iç pazardaki ithalatçılardan, % 7'si ise kendi üretimleri yolu ile hammaddelerini sağlamaktadırlar. Firmaların hammaddelerini % 68 oranında yerli kaynaklardan temin ettikleri görülüyor ise de, % 32'lik kısmı (% 17 kendi ithalat + % 15'i yerli ithalatçı) dış kaynaklardan temin edilmesi hammadde temininde dışa bağımlılığın sürdüğünü göstermektedir.

4.12. Kredi ve Teşviklerin Kullanımı

Araştırma yapılan firmaların % 83'ü kredi ve teşviklerden yararlandıkları görülmektedir. Yararlanılan kredi ve teşviklerin % 69 yatırımında, % 29 üretimde, % 2'si diğer amaçlarla kullanıldığı tesbit edilmiştir. Bu verilerin ışığında firmaların kredi ve teşviklerden büyük ölçüde yararlandığı ileri sürülebilir. Yararlanılan kredi ve teşviklerin % 70 gibi yüksek bir oranda yatırım amaçlı kullanılması ise yatırımların büyük ölçüde kredi ve teşviklere bağlı olduğunu göstermektedir. Firmaların % 17'si kredi ve teşviklerden yararlanmaktadır.

4.13 . İhracatı Olumsuz Etkileyen Faktörler

Anket verilerine göre, ihracat yapmayı yada ihracat yapmayı engelleyen faktörlerin % 22'si üretin maddelerinin fiyatlarının yüksek oluşu, % 20 pazarlama organizasyon eksikliği, % 11 kapasite yetersizliği, % 8 üretim yetersizliği, % 8 kredi teminindeki güçlükler, % 3 ulaşımdaki güçlükler, % 8 dış takip yetersizliği, % 3 dış pazarda rekabet edecek kaliteli mal üretmemesi, % 3 üretilen ürünlerin katma değerinin düşüklüğü, % 14 diğer faktörlerden kaynaklandığı görülmektedir. Üretilen ürünlerin fiyatların yüksek oluşu hükümetlerin izlemiş oldukları değerlendirilmiş TL kur politikasından kaynaklanmaktadır. Genel olarak küçük ve orta boy işletmelerde az gelişmiş bir pazarlama anlayışı vardır ve pazarlama konusunda uzman kişilerin istihdam edildiği ayrı bir pazarlama departmanı yoktur. Pazarlama işleri genellikle işletme sahibinin şahsında gerçekleşmekte yada muhasebe bölümü tarafından yapılmaktadır. Pazarlama çerçevesinde ise, "üretiyorsan satmalısın" kuralının işlerlik kazanması işletmelerin ayrı bir pazarlama departmanı kurmalarını zorunlu kılmıştır.

Özellikle Denizli'deki sanayi işletmelerinin % 45 oranında dış pazarlara ürün satarak ihracata yönelmesi pazarlama bölümlerinin önemini artırmıştır. İhracata yönelen firmalar pazarlama konusunda güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu sorunların aşılması etkili bir pazarlama organizasyonunun kurulması ile giderilecektir.

4.14. İşgücü İhtiyacı

Anket verilerine göre firmaların % 62'sinin eleman ihtiyacı mevcuttur. İhtiyaç duyulan elemanlar ise daha çok vasıflı işgücü olarak nitelendirilen mühendis, teknik eleman, dokumacı, makinacı, tornacı, kaynakçı gibi mesleki dalları olduğu tesbit edilmiştir. Denizli'de personel devir hızının yüksek olması mevcut olan bu sorunun çözümünü de gittikçe zorlaştırmaktadır. Firmaların % 38 ise eleman ihtiyacı olmadığını ifade etmektedirler.

4.15. İşyeri Faaliyet Sonucu Ortaya Çıkan Atık Türleri

Yapılan çalışmada, firmaların faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan atıkların % 75'i katı, % 22 sıvı, % 3'ü gaz şeklindedir.

4.16. Çevre Konusuna Yönelik Faaliyetler

Anket verilerine göre firmaların % 55'ini çevre konusuna yönelik faaliyette bulunurken, % 45'inde

böyle bir faaliyet mevcut değildir. Çevre korunmasına yönelik faaliyette bulunan firmaların günümüzde en önemli etkinlikleri organize sanayi bölgesinde yapılmakta olan arıtma tesisine zorunlu mali katkılarıdır.

5. Denizli Sanayinin Mevcut Sorunları

Denizli sanayinin mevcut sorunlarını tesbit etmek amacıyla anket uygulanan sanayi kuruluşlarının % 24'ü nitelikli eleman, % 11'i hükümet politikaları, % 10'u enerji, % 8'i rekabet, % 7'si finansman, hammadde ve düşük verimlilik, % 5'i pazarlama ve altyapı, % 3'ü yönetim, kapasite, yüksek ücret, yetersiz teşvikler, % 1'i örgütlenme yetersizliğini sorunları olarak belirtmişlerdir. Değerlendirilmeye alınan 44 sanayi kuruluşunun öncelikle sorunları daha çok nitelikli eleman, hükümet politikaları ve enerji sorunları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Denizli sanayinin en önemli sorunları arasında nitelikli eleman sorunu gelmektedir. Bu sorun daha çok tekstil sektöründe görülmektedir. Anket yapılan firmalardan dokuma sanayi dalında temin edilmesinde güçlük çekilen nitelikli eleman orta kademe yöneticileri ile tecrübeli makina operatörleridir. Ayrıca bu sektörde yetişen nitelikli elemanlar büyük firmalar tarafından istihdam edilmesiyle orta ve küçük ölçekli işyerleri eleman bulamamaktadırlar. Ayrıca tekstil sektöründe çalışan işgücünün çoğunluğunun kadınlardan oluşması personel devir hızının yüksek olmasına neden olmaktadır. Böylece, tecrübeli elemanların yeni tecrübesiz elemanlara bırakmakta, bu da verimliliğin düşmesine neden olmaktadır.

Bir ülkenin sanayileşmesi izlenen ekonomik ve siyasi politikalarla yakından ilişkilidir. Türkiye'nin özellikle 1980'den sonra ekonomisinde meydana gelen istikrarsızlık ülke genelini olduğunu kadar Denizli sanayini de doğrudan etkilemiştir. Yüksek oranlı enflasyon değerlenmiş kur politikası, kredi ve teşvik politikaları başta gelen sorunlardır. İfade edilen sorunlar Denizli sanayicisinin ileriye dönük olarak alacağı kararları etkilerken, ihracatı da olumsuz yönde etkilemektedir. Denizli'li sanayici devleti "sırtındaki kambur" gibi görmekte ve bu kamburdan kısa sürede kurtulmak istemektedir. Ekonomik ve siyasal istikrar ülke genelinde olduğu kadar Denizli sanayinin gelişmesini sağlam temellere oturtacaktır.

Denizli sanayinin mevcut sorunlarından biri de enerji sorunudur. Ülkemizde oldukça pahalı olan elektrik enerjisi girdi fiyatlarını yükseltmektedir. Diğer taraftan elektrik şebekelerinde meydana gelen voltaj düşüklükleri ve elektrik kesintileri Denizli sanayini olumsuz yönde etkilemektedir.

Denizli sanayinde mevcut sorunların dördüncüsü de rekabettir. Ancak, burada sözkonusu olan rekabet dış pazarlardaki rekabet değil, Denizli'li sanayicilerin kendi aralarındaki rekabettir. Bu da çelişkili bir durumu ifade etmektedir. Sanayicilerin kendi aralarındaki rekabet mevcut kaliteyi geliştirme gibi olumlu bir yönde olması gerekirken, fiyat kırma gibi olumsuz nitelik taşıyan rekabet şeklindedir.

Daha öncede ifade edildiği üzere hammaddelerin % 32'si ithal yolu ile karşılanmaktadır. İthal yolu ile hammadde temininde karşılaşılan ilk güçlük gerekli finansman sorunudur. Firmaların gerekli finansmanı sağlamakta çoğu kez güçlüklerle karşılaşmaktadırlar ve bu da üretimi olumsuz yönde etkilemektedir. İthal edilen hammaddenin istenildiği zamanda temin edilememesi de üretim kararı ile hammadde sağlanması arasında uyumsuzluğa yol açmaktadır. Bu da üretimin talebe uyumunu güçleştirmektedir. Ayrıca hammadde teminindeki bu güçlükler büyük stoklarla çalışılmasını gerektirmekte, stokların artması da büyük yatırımları gerektirmektedir.

Denizli ilinde bugünün koşullarına uygun çok sayıda eğitim ve öğretim kurumunun bulunmasına karşılık sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikli eleman ihtiyacını karşılayacak seviyede değildir. Denizli sanayinde personel devir hızının yüksek oluşu nitelikli elemanların niteliksiz elemanlarla ilerlemesine yol açmaktadır. Tüm bu nedenler verimliliğin düşmesine yol açmaktadır.

Denizli'de organize sanayi bölgesi dışında yer alan kuruluşların karşılaştığı sorunların başında altyapı sorunu gelmektedir. Bu kuruluşların organize sanayi bölgesi dışında kurulmaları ulaşım, haberleşme, su,

elektrik, kanalizasyon, banka, sosyal tesisler gibi alt yapı imkanlarından yoksun kalmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu olumsuzluk kuruluşların üretim imkanlarını sınırlandırarak rekabet güçlerini zayıflatmaktadır.

Genel olarak Denizli sanayisinin pazarlama sorunlarının bütün sorunlar arasında % 5'lik paya sahip olması işletmelerin küçük ve orta boy ölçekli olmasından kaynaklanmaktadır. KOBİ'lerin genel olarak tanıdığı pazarlama sorunları, Denizli'deki işletmelerin de sorunlarını oluşturmaktadır. Bu sorunları başlıklar halinde şöyle ifade edebiliriz:

- Ayrı bir pazarlama departmanının olmayışı,
- Az gelişmiş bir pazarlama anlayışının olması,
- Pazarlama anlayışından yeterince yararlanılamaması,
- Geleceğe dönük piyasa araştırmalarının yapılmaması,
- Uzman kadroların bulunmaması,
- İhracat pazarlarının KOBİ'lere kapalı olması ve zorluklar yaşanması.

Hammadde teminindeki güçlükler, nitelikli eleman yetersizliği ve enerji sorunu başta olmak üzere karşılaşılan sorunlar firmaların istenilen kapasitede çalışmasına engel olmakta ve bu da maliyetlerin artmasına neden olmaktadır.

Denizli'deki firmaların çoğunun aile şirketleri niteliğinde olması, çağdaş yönetim anlayışının bu firmalarda uygulanmasını engelleyici niteliktedir. Bu da firmaların dışa kapalı olmasına neden olmaktadır.

Anket verilerine göre Denizli sanayindeki firmaların büyük bir kısmının kredi ve teşviklerden yararlandıkları görülmektedir. Ancak bu kredi ve teşvikler çoğunlukla yatırım aşamasında kullanılmaktadır. İşletme, faaliyetine başladıktan sonra ileriki yıllarda gerek yeni teknolojilerin transfer edilmesi gerekse yıpranan makina ve teçhizatın yenilenmesi büyük sermaye kaynaklarına ihtiyacı gerektirmekte, bu sermaye gereksinimini otofinansman yoluyla karşılamak mümkün olmadığından kredi ve teşviklere gereksinim duyulmasına yol açmaktadır.

Denizli sanayinin sorunları arasında yer alan sorunlardan biri de çağdaş işletmecilik anlayışı çerçevesinde örgütlenmenin olmayışıdır.

Denizli sanayinin daha çok KOBİ'lerden oluşması, bu işletmelere ihracat pazarlarının kapalı olması ve ihracat pazarlarına girme zorlukları yaşamaları bu firmaların dış satımında zorluklarla karşılaşmasına neden olmaktadır.

Genel Değerlendirme Sonuç ve Öneriler

Denizli sanayinin yapısal özellikleri ve sorunları ile ilgili olarak yapılan anketten de anlaşılacağı üzere söz konusu sorunların birçoğunun Türk Ekonomisindeki mevcut sorunlardan kaynaklandığı tesbit edilmiştir.

Ülke genelinde yaşanan ve daha çok yüksek faiz, enflasyon ve sık sık değişen ekonomik kararlar makro düzeydeki sorunlardır.

Denizli sanayinin sorunları ise daha çok kendi yapısından kaynaklanan sorunlardır. Ülke genelindeki bu makro sorunlar sanayi kuruluşlarının yeni yatırımlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı zamanda bu sorunlar altında üretimlerine devam eden kuruluşlar, çok ciddi finansman darboğazı ile karşılaşmakta, dolayısıyla bu durum üretimin yavaşlamasına hatta durmasına neden olmaktadır. Denizli'de sanayi kuruluşlarının çoğu orta ve küçük ölçekli işletmelerden oluşması yaşanan kötü ekonomik koşullardan en fazla etkilenen kuruluşlardır. Bu çerçevede KOBİ'lerin devlet tarafından kredi ve teşviklerle desteklenmesi zorunluluk arz etmektedir.

Denizli sanayinin karşılaştığı sorunların başında nitelikli eleman sorunu gelmektedir. Bu soruna yönelik olarak nitelikli eleman yetiştirilmesine özen gösterilmelidir. Özellikle sanayi-üniversite işbirliği sağlanmalı, eksikliğin hissedildiği alanlarda yeni teknik okullar açılmalı ve kurslar düzenlenmelidir. Ayrıca nitelikli eleman eksikliği, fabrika içi eğitimle giderilebilir. Personel devir hızının düşürülmesi amacıyla mevcut ücret politikaları gözden geçirilmelidir.

Denizli ili yoğun bir yük ve yolcu trafiğine sahip olmasına karşın karayolları halen istenilen düzeye getirilememiştir. Ayrıca, ile hava ulaşım sorunu halledilmesi amacıyla mevcut havaalanı modernize edilmesi, haftalık uçuş günlerinin sayısı artırılmalıdır.

Denizli sanayi gün geçtikçe artan yatırımlar sayesinde hızlı bir şekilde genişlemektedir. Sanayi kuruluşlarının yatırımlarının çoğunu organize sanayi bölgesinde yoğunlaştırması, çok yakın bir gelecekte organize sanayi bölgesinin ihtiyacı karşılayamaz hale gelmesine yol açacaktır. Bu nedenle, günümüzde yapımına başlanan İkinci Organize Sanayi Bölgesinin yapımına hız verilmesi gerekmektedir. Organize sanayi bölgesinde yer almaktan dolayı alt yapı sorunlarıyla karşılaşan kuruluşların, yapılacak organize sanayi bölgesine taşınması sağlanmalıdır. İleri düzeyde Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olması teknoloji üretmesine imkan vermemektedir. Bu bakımdan Denizli'de de kullanılan teknoloji Türkiye'de olduğu gibi ileri düzeyde değildir. Bu açığın kapatılması amacıyla teknoloji transferine hız verilmeli, teknoloji transferi ile birlikte ilgili yeni sanayilerinde kurulmasına önem verilmelidir.

Denizli'deki firmaların çoğu fason üretim yapmaktadırlar. Ürünlerinin çoğunu başka firmalar adına yapmakta ve o firmaların etiketlerini kullanmaktadırlar. Bu nedenle Denizli'li sanayiciler kendi markalarını yaratma yoluna gitmelidirler ve bu markalarla dış piyasalarda rekabete girmelidirler. Bu amaçla yabancı ülkelerde düzenlenen fuarlara katılımına önem verilmelidir. Ayrıca dünya genelinde isim yapmış modacılarla düzenleyecekleri defilelerde piyasaya girişi kolaylaştıracaktır. Dış pazarlara açılma hususunda zorluklar yaşayan ve genellikle de ihracat pazarlarının KOBİ'lere kapalı olması sebebiyle KOBİ'lerin örgütlenerek sektörel dış ticaret şirketleri şeklinde organize olmaları KOBİ'lerin pazarlama sorunlarını büyük ölçüde kolaylaştıracağı gibi çözüm de getirecektir. Denizli'li sanayiciler arasında eksik olan hususlardan birisi de ortak tavır alma ve birlikte hareket edebilme yoksunluğudur. Bu husus daha çok rekabette fiyat kırma yoluyla gözükmektedir. Bu anlayışın kısa zamanda kırılarak ortak bir işbirliği sürecine girilmesi, bu olumsuzlukları bertaraf edecek ve Denizli sanayinin daha da güçlenmesiyle sona erecektir. Denizli'deki firmaların birçoğunun aile şirketleri olması, dolayısıyla yönetimdeki kadroların büyük bir kısmı ile fertlerinden oluşmaktadır. Bu yapının en kısa zamanda terk edilerek çağdaş profesyonel yönetim anlayışının benimsenmesi gerekmektedir.

Anket yapılan firmalardan çoğu alt ünitelerin bulunduğunu ifade etmekle birlikte ünitelerin görev alanların net bir şekilde tanımlanmamıştır. Bu sebeple, organizasyon şemalarının yeniden düzenlenmesi ve fonksiyonel iş şemalarının görev ve yetkilerin açıkça belirtilmesi gereklidir. Bu etkin bir organizasyon haline gelmek için temel şarttır. Böylece departmanlar arasında koordinasyon sağlanarak işletme amaçları doğrultusunda faaliyetler yürütülecek ve etkin sonuçlar alınabilecektir.

Araştırma-Geliştirme bölümlerinin Denizli sanayinin geleceğini yönlendirecek biçimde geliştirilmesi gerekmektedir.

Kısaca, Denizli sanayinin sorunlarına çözüm bulunması, Türk sanayinin sorunlarının çözümü için bir başlangıç olabilecektir.

KAYNAKÇA

- AÇMA, Bülent, Sanayileşme Perspektifinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Anadolu Üniversitesi yayınları, No:485, Eskişehir, 1991.
- BAŞOL, Koray, Türkiye Ekonomisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Y.Y.B.F. Yayınları, No:2, İzmir, 1983.
- DENİZLİ TİCARET ODASI, Ekonomik Yönü ile Denizli, DTO Yayınları, No:21, Denizli, 1994.
- , Ekonomik Yönü ile Denizli, DTO Yayınları, No:22, Denizli, 1995.
- , Ekonomik Yönü ile Denizli, DTO Yayınları, No:23, Denizli, 1996.
- DPT, İzmir İktisat Kongresi 4-7 Haziran 1992 Görüşler, DPT Yayınları, Ankara, 1993.
- EKONOMİ ANSİKLOPEDİSİ, Milliyet yayınları, 1991.
- EKONOMİK FORUM, "TOBB'dan Ekranlara Türkiye Sanayi", Yıl:3, Sayı:6, Haziran 1996.
- KARAALP, Ali İhsan, Gelişmekte Olan Ülkelerde Sanayileşme Politikaları, Bilal Ofset, Denizli, 1994.
- KILIÇBAY, Ahmet, Türk Ekonomisi, 3.B., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No:263, Ankara, 1991.
- , Değişen Dünyada Türkiye Ekonomisi, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993.
- MUTLUER, Mustafa, Denizli Sanayi, Denizli Sanayi Odası Yayınları, İzmir, 1995.
- SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI, 50 Yılda Türk Sanayi, Ankara, 1973.
- SÜEL, Akın, Organize Sanayi Bölgelerinin Geliştirilmesinde Doğrusal Programlama ile Bir Yöntem Denemesi, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No:14, İzmir, 1994.
- ŞAHİN, Hüseyin, Türkiye Ekonomisi, 3.B., Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1995.
- TÜRKKAN, Erdal, "1980 Sonrası Sanayileşme", Türkiye Ekonomisi Sektörel Gelişmeler, Özyurt Matbaacılık, Haziran 1992.